

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94:329

Доценко В.О.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

СТОСУНКИ БУНДУ ТА СІОНІСТСЬКИХ ПАРТІЙ В 1917 – НА ПОЧАТКУ 1920-Х РР.

У статті на основі аналізу архівних документів, періодичної та монографічної літератури робиться спроба відслідкувати і оцінити стосунки Бунду і сіоністських громадських організацій та політичних партій в період української національної революції 1917–1921 рр., визначити основні ідейні розходження, які спровокували конфлікти і непримиренну боротьбу політичних сил. Окремі сюжети статті присвячені спільній діяльності більшовиків і колишніх бундівців зі знищення сіоністського руху в першій половині 1920-х рр.

Ключові слова: Бунд, революція, сіонізм, партії.

Постановка проблеми. Кінець XIX – початок XX ст. для єврейської громади Російської імперії став часом народження власного суспільно-політичного та культурного руху. Євреї імперії переживали хвилю національного піднесення, яка супроводжувалась появою різнопланових громадських організацій та політичних партій. Всі вони мали власні погляди на подальшу еволюцію російського і світового єврейства, сповідували різні суспільно-політичні ідеологеми. Досить часто лідери та активні учасники єврейських політичних партій та громадських організацій були непримиримими ворогами щодо подальшої долі імперії та єврейської громади. Єврейський громадсько-політичний рух розвивався поряд з українськими, польськими та російськими національними проектами. Це наклало свій відбиток на погляди політичних діячів лівого та правого крила єврейського політичного середовища. Особливо гострі протиріччя та розбіжності щодо єврейського національного проекту мали Бунд та сіоністські організації. Між ними впродовж всього історичного відтинку відбувалися постійні ідейні суперечності, які супроводжувалися періодичними проявами політичної агресії із застосуванням засобів владного тиску. Суперечності і конфлікти між представниками політичних полюсів єврейського суспільного життя викликали у дослідників неоднозначне, часом полярно проти-

лежне ставлення, сформувалося розмаїття оцінок різних етапів їх політичного конфлікту і суперництва.

Постановка завдання. Метою нашої розвідки є спроба проаналізувати та оцінити стосунки Бунду і сіоністських суспільно-політичних організацій в період української національної революції 1917–1921 рр., визначити основні ідейні розбіжності, які провокували конфлікти і непримиренну боротьбу політичних сил.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після лютневої революції 1917 р. бундівські організації намагалися визначитися із з'ясуванням своїх союзників у подальшому процесі революційних перетворень. Спільність оцінок їхніх перспектив вела до ідейно-політичного альянсу з меншовиками, що набув організаційного завершення на об'єднавчому з'їзді РСДРП у серпні 1917 р. В опублікованій після цієї події заяві ЦК Бунду говорилося, що він «входить складовою частиною в РСДРП і сприймає всі її програмні положення». Курс більшовиків на переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну викликав негативну оцінку Бунду, який рішуче виступив проти будь-яких спільних дій з лєнінцями, відкинувши можливість примирення з ними. Відстоюючи свою принципову лінію з питань національно-культурної автономії, заперечуючи доцільність будівництва національної держави

в Палестині, бундівські осередки продовжували боротьбу за єврейські маси, нещадно тавруючи ідейно-політичні погляди і тактику політичних угруповань сіоністського спрямування [5, с. 18].

Бунд, як й інші єврейські політичні сили, підтримав Українську Центральну Раду, делегувавши до неї своїх представників. До Центральної ради ввійшли представники Бунду, Поалей-Ціон, Ціон-Ціон, ССРП, сіоністи. Загалом у Раді євреї отримали квоту на 6% місць (50 представників). Більше представників єврейських партій працювали в Малій Раді, де вони мали 16 мандатів (24%) і посідали друге місце після українців – 36 мандатів, обігнавши навіть росіян – 9 місць [25, с. 125].

Однак у процесі політичних баталій кожна з єврейських політичних партій мала власну позицію щодо української революції та місця в українському державницькому проєкті євреїв. Зокрема, Бунд виступив проти I Універсалу Центральної Ради, ухваливши резолюцію, якій наголошувалось, що Універсал створює «умови для загострення внутрішніх тертів між населенням України». У резолюції критикувалась Центральна Рада за її підтримку лише українців і відмову вислухати інші народи. Бундівці вважали, що можливо запровадити для національних меншин краю національно-культурну автономію, яка включала б в себе розвиток школи й освітньої справи, культурне життя, мистецтво, наукові та технічні навички [24, с. 165].

Партія Поалей-Ціон виступала за розвиток революції шляхом демократичних змін, а не збройного протистояння. Партія прагнула перетворення Росії на парламентську державу з владою Рад та Всеросійськими Установчими зборами.

В січні 1918 р. бунд та сіоністські організації, що діяли в Україні, вітали прийнятий Центральною Радою закон про персонально-національну автономію. Однак бундівці виступали проти входження представників сіоністських партій до Центральної Ради. Як зазначав сіоніст Наум (Нахман Мойша), коли постало питання про входження представників єврейських партій, то сіоністи натрапили на спробу єврейських соціалістичних партій, переважно Бунду та ОЄСРП, усунути сіоністів від участі в Центральній Раді, зважаючи на їхню неналежність до «революційної демократії» [2, с. 267].

Нерідко між єврейськими партіями виникали гострі дискусії та суперечки з тих чи інших питань. Так, через протиріччя бундівці, об'єднані єврейські соціалісти та поалей-ціоністи 30 грудня 1918 р. вийшли зі складу малих Національних

зборів та оголосили «бойкот» і війну єврейській буржуазії, яку уособлювали праві сіоністські партії. Одразу було оголошено про підготовку Всеукраїнського єврейського робітничого з'їзду. Три єврейські соціалістичні партії вирішили створити «Тимчасове революційне управління у справах єврейської автономії» [22, с. 74].

Кризові явища у стосунках між бундівцями, єврейськими соціал-демократами і правими сіоністськими партіями були і під час їх спільної роботи в установах УНР. На засіданні Малої Ради 19 жовтня 1917 р. сіоністи рішуче виступили проти наказу Секретарства внутрішніх справ комісарам України від 10 жовтня 1917 р., де йшлося про те, щоб вони у всіх справах, що стосуються внутрішнього життя євреїв, таких, наприклад, як коробковий збір, обрання рабинів, керувалися вказівками товариша Генерального Секретаря національних справ М. Зільберфарба. Сіоністи вважали, що такий наказ виокремлює євреїв з-поміж інших народів і ставить їх в якесь особливе становище, повертаючись до імперської практики. До того ж сіоністи категорично не погоджувалися зі світськими виборами рабинів, адже вважали це суто релігійною справою. Натомість єврейські соціалісти разом із Зільберфарбом жорстко розкритикували заяви сіоністів. Це був не єдиний випадок, коли внутрішні суперечності єврейського життя (вибір між асиміляцією чи націоналізмом і сіонізмом, їдишем та івритом, світськістю та релігійністю єврейської громади та всього життя) впливали на поверхню в політичних дискусіях у УЦР [2, с. 270].

Різну позицію мали бундівці та інші єврейські партії і щодо створення єврейських військових частин і загонів самооборони. Вперше питання про створення єврейських загонів самооборони підняв у грудні 1917 р. сіоніст Й. Шехтман на засіданні Малої Ради. Він, описуючи погроми в Подільській, Волинській і Київській губерніях, наголосив на потребі організації спеціальних військових дружин для захисту життя і честі єврейського населення. Базою для формування загонів самооборони, на думку Й. Шехтмана, мали стати загони Союзу євреїв-воїнів [1, с. 140]. Поалей-Ціон підтримала ідею самооборони. У циркулярі наголошувалось на необхідності партійних функціонерів вступати до загонів самооборони з метою розгортання в них культурно-політичної роботи, організуючі лекції та бесіди з єврейської історії, економіки, еміграції в Палестину [27, арк. 19].

Проти формування окремих єврейських військових дружин виступили Фолкспартей і Бунд –

представники останньої вважали, що охороняти євреїв від погромів повинні загальні органи влади України, які й нестимуть за це відповідальність, а військо в Україні повинне формуватися на територіальній засаді, бо створення окремих національних військових частин лише сприятиме національній ворожнечі та погромам [2, с. 271]. Моше Рафес з Бунду заявив, що єврейські військові частини лише провокуватимуть подальші погроми, а Макс Шац-Анін із Фарейнікте попередив, що така ідея – «проти інтересів і волі народу».

Соціалісти загалом виступили проти створення окремих військових частин виключно за національним принципом. Українці ще в березні 1917 р. залишали свої військові частини, щоб створити національні формування. Єврейські соціалісти сподівалися зупинити ці відцентрові тенденції, адже вони частково були рухом до створення федеративної Російської республіки. Водночас існували небезпідставні побоювання, що єврейські військові частини можуть налаштувати проти себе повністю українські частини і загострити вже існуючу напругу [1, с. 142].

Вкрай негативно сприйняли керівники Бунду та інших єврейських партій більшовицький переворот. Лідери Бунду А. Ерліх та Р. Абрамович покинули зал засідань II Всеросійського з'їзду Рад, заявивши, що вони готові загинути разом із Тимчасовим урядом. В Україні Південний обласний комітет Бунду звернувся з відозвою до єврейського населення, в якій закликав бути обережними і не брати участь в жодній більшовицькій авантюрі [24, с. 270].

ЦК Поалей-Ціон на засіданні 1 листопада 1917 р. ухвалив резолюцію, в якій більшовиків звинувачували в розколі єдиного революційного руху на два непримиренні табори. Лідери партії закликали демократичні політичні сили до єднання і негайного скликання Всеросійських установчих зборів [16, с. 187].

Однак подальший хід революції змінив ставлення єврейських політичних діячів до більшовиків та самої революції.

В кінці 1918 – на початку 1919 р. в Бунді відбувається розкол. Катеринославська, Херсонська та Одеська організації ще в 1917 р. почали поступовий рух в бік більшовиків, в подальшому це призведе до формування лівого крила партії. Ліве крило в 1918 р. оголосило про рух в сторону об'єднання з більшовиками. Всеукраїнська конференція лівого Бунду (травень 1919 р.) проголосила утворення Єврейського Комуністичного Робітничого Союзу в Україні (Комфарбанду), до

якого увійшли також колишні об'єднані єврейські соціалісти. У документах конференції було підтверджено намір вступити до складу КП(б)У як єдине ціле з тим, щоб забезпечити «виключне обслуговування єврейських робітників з точки зору агітації і пропаганди» [18, арк. 213]. Крім того, передбачалося, що Комфарбанд матиме власні керівні органи, проводитиме з'їзди і конференції, випускатиме свою періодичну літературу. 18 серпня 1919 р. на засіданні Оргбюро ЦК КП(б)У було прийнято постанову «Про злиття Комфарбанду з КПУ», яка передбачала розпуск Єврейського Комуністичного Робітничого Союзу в Україні як самостійної політичної організації. При ЦК та губкомах більшовицької партії утворювались єврейські комуністичні секції, куди входили колишні комфарбандівці. Керівництво їх діяльністю здійснювало Голоvbюро при ЦК П(б)У, завдання якого полягало в посиленні «впливу комуністичних ідей серед єврейських робітників та бідного населення, що повинно привести єврейські маси до творчої соціалістичної роботи» [5, с. 24]. В Україні процес ліквідації Бунду завершився у травні 1921 р., коли переважну більшість членів партії було прийнято до лав РКП(б) [11, с. 12–13].

Після об'єднання з більшовиками колишні бундівці розпочали боротьбу зі своїми одвічними конкурентами – сіоністськими партіями та організаціями.

Більшовицькі організації в 1919 р. розпочали винищення своїх політичних конкурентів. Першими під удар компартійних органів потрапили всі сіоністські партії, діяльність їх була заборонена. 10 березня 1919 р. Колегія Комісаріату по Єврейським національним справам та її партосередок прийняли рішення про ліквідацію СОВР з усіма її відділеннями і організаціями, що перебували під її фактичним контролем і впливом, зокрема, було рекомендовано призупинити діяльність «Гехолуцу», «Юного Маккавея», ліквідувати організацію «Ваад Гакілес» (Центральна Рада Спілки єврейських громад) та її осередки на місцях. Було наголошено, що громади та їх керівні органи ведуть шкідливу антипартійну роботу, «направлену на затемнення класової свідомості єврейських трудящих», «групуєть навколо себе явних противників єврейського робітничого класу», «беруть на себе виконання урядових функцій, негативно впливають на процес виховання підрастаючого покоління». Прагнення закрити єврейські громади пояснювалося засиллям у них активних сіоністів [8, с. 57].

Влітку 1919 р. проти сіоністського руху була проведена перша велика політична чистка. 4 липня 1919 р. Євсекція при ЦК КП(б)У звернулася до НКВС України із клопотанням про заборону будь-якої діяльності сіоністських організацій, включаючи господарську, культурну та виховну. До клопотання було долучено і додаток зі списком організацій, що потребували ліквідації [12]. В ніч з 5 на 6 липня 1919 року в Києві були проведені обшуки і опечатано приміщення 11 сіоністських організацій. Знайдені під час обшуків листи і циркуляри дозволили владі звинуватити сіоністів у співробітництві з «білогвардійськими бандами, спекулянтами і буржуазією». Постфактум, 12 липня 1919 р. спеціальним циркуляром НКВС України «Про закриття буржуазно-сіоністських і клерикальних єврейських партій, політичних, економічних і культурно-просвітницьких товариств і установ» і постановою НКВС України «Про ліквідацію єврейських буржуазно-націоналістичних установ» на території України була заборонена діяльність єврейських громад та їх рад (вони підлягали ліквідації або реорганізації) і 15-ти правосіоністських організацій («Центрального і місцевого комітетів партії сіоністів і її фракцій» – ЦК СО на Україні, «Мізрахі», «Цейре-Ціон», «Дройр», клерикальної партії «Ахдус», просвітницького товариства «Тарбут», структур колишнього Єврейського комісаріату періоду Директорії). Порядок ліквідації роз'яснювався наказом Київського губвиконкому від 18 липня 1919 р. У разі невиконання циркулярів посадовим особам загрожував революційний трибунал [9, с. 13; 17, с. 83–88].

За результатами постанови та циркуляру представники сіоністських громадських об'єднань повинні були передати власні архіви і поточне діловодство Ліквідаційним комісіям. Почався процес закриття сіоністських організацій в Одесі, Харкові та інших містах України. 23 липня 1919 р. Ш. Діманштейн оголосив про ліквідацію «Тарбуту» та Гехолуцу [23, с. 119]. Однак повністю знищити єврейський громадський рух у 1919 р. більшовики не встигли. Україну окупували війська Добровольчої армії Денікіна.

Сіоністська трудова та Соціалістична сіоністська партія, які утворилися 1920 р. після розколу організації «Цейрей-Ціон» з числа помірних правих та лівих елементів відповідно, проголосили головною метою боротьбу за створення єврейської держави в Палестині. Сіоністи протестували проти монополії Комуністичної партії на владу. Вони виступали з різкою критикою діяльності

єврейських секцій, вимагали національно-персональної автономії для радянських євреїв та створення умов для збереження традиційних засад єврейського життя, розвитку єврейської культури, мови іврит тощо. Ідейно-політичні позиції сіоністів доносили до єврейського населення за допомогою нелегально поширюваних у містах і містечках республіки листівок та періодичних видань, таких як: газети «Земля и труд» (орган СТП), «Сионистско-Социалистическая мысль» (орган ССП), «Революційна думка» (орган сіоністської федерації «Дройр») тощо. У травні 1922 р. в Києві партійні організації «Цейрей-Ціон» провели нелегальну конференцію, на якій обговорювали питання ліквідації більшовицького владного монополізму та створення в державі багато-партійної системи [10, с. 155].

Євсекції не бажали терпіти й існування свого єдиного конкурента в середовищі єврейського пролетаріату – партії Поалей-Ціон. Під їх тиском Політбюро ЦК 29 березня 1923 р. дало санкцію ГПУ на право проводити арешти й обшуки серед поалей-ціоністів. Відбулися арешти функціонерів Поалей-Ціон у Кременчуці, Сімферополі, Вітебську та Гомелі. Того ж року ГПУ запропонувала ліквідувати Поалей-Ціон як меншовицьку організацію, що негативно впливає на єврейський пролетаріат [8, с. 107].

Євсекції в 1920-ті рр. виступали головним зрядям «комунізації» українського єврейства. Прекрасно обізнані з єврейською національною специфікою «євсеки», як їх нерідко презирливо називали пересічні євреї, здійснювали жорсткий політичний контроль поточної діяльності єврейських адміністративних органів та проводили найактивнішу роботу в напрямі руйнування єврейського національного громадського руху. Діяльність євсекцій була направлена на руйнування традиційної єврейської культури, незалежної політичної ідеології та всіх громадських рухів.

У серпні 1920 р. прийнято рішення за підписами Наркома освіти УСРР Л. Гринька і завідуючого Євбюро Наркомату освіти Д. Маца про заборону в школах мови іврит, в грудні 1920 р. друкарні «Культур Ліги» було націоналізовано, постачання паперу скоротила Євсекція, а до складу товариства було введено 2/3 комуністів. «Ліга» почала працювати майже як комуністична організація, хоча і зберегла ідишистську спрямованість [15, с. 8].

Тези партійних лідерів підтримали Євсекції. На початку червня 1919 р. під час Другої конференції євсекції було заявлено, що найбільшо-

вицькі громадські організації «як опорні пункти всіх реакційних сил в єврейському народі повинні бути розпущені» [7, арк. 222].

У 1922 р. були заарештовані учасники третьої конференції Гехолуцу в Харкові. Всі заарештовані були допитані в ДПУ, а потім звільнені. В березні 1923 р. арештували близько 50 членів Гехолуцу в Одесі, у травні відбулися арешти в Києві та Криму. У вересні заарештували майже всіх учасників Білоцерківського осередку. 10 липня 1924 р. арешти членів Гехолуцу пройшли в містах та містечках Поділля. 9 серпня з-поміж заарештованих відібрали кілька десятків і, протримавши їх декілька місяців у вінницькій тюрмі, відправили до Харкова, а звідти – на три роки на заслання [13, с. 47]. Арешти організовували і приймали в них участь євсекції на місцях. 10 березня 1924 р. євсекції Жмеринського райпарткому провели арешти організацій сіоністської молоді, що зібралися на вечір відпочинку. Було заарештовано 30 осіб, з них 24 особи були відправлені до Губернського відділення ГПУ. При арешті працівники євсекцій знайшли циркуляри ЦК сіоністської молодіжної організації, протоколи Житомирської та Всеукраїнської наради сіоністів, листівки «Банкрот євсекції». 2 вересня того ж року близько сотні халуціанців було заарештовано в різних містах та містечках України. У жовтні арешти продовжилися в Харківській та Полтавській губерніях, а в грудні пройшли на Катеринославщині [21, арк. 116].

Арешти проходили в час проведення перевиборів до місцевих Рад. Учасники виборів – представники різних єврейських партій – потрапляли до ДПУ в переддень виборів, їх кандидатури знімали з голосування, а пізніше їх звільняли з-під варти, приносили вибачення за непорозуміння.

Компартійні органи спільно з євсекціями здійснювали роботу з недопущення у місцеві ради представників сіоністських партій. Так, під час перевиборів до рад 1926–1927 рр. Волинський окрвиконком розіслав усім головам райвиборчкомів секретну інструкцію стосовно виявлення серед виборців прибічників сіоністських рухів. Згідно з інструкцією на виборчих зборах заборонялося розглядати будь-які питання, що піднімали сіоністські активісти, а останніх на період перевиборів потрібно було ізолювати [6, арк. 2].

У Циркулярному листі Ціон-організації сіоністів від 20 листопада 1925 р. наголошувалось: «Найближчим часом повинна розпочатись передвиборна агітація в Ради. З причини відсутності працівників Євсекція відтягує питання про створення єврейських рад, особливо в тих районах, де існують сіоністські організації. Потрібно покінчити з «уповноваженими», які фактично зменшують права єврейських трудящих. Потрібно нашим товаришам виграти вибори і потрапити в комісії. Створити мережу взаємодії з робітничою масою» [20, арк. 78].

Одночасно з арештами відбувалося вилучення майна організацій. Осередкам відмовлялося в оренді приміщень, проведенні вечорів, зустрічей. Часто приміщення передавалися іншим особам, організаціям. Зокрема, це ілюструють справи, пов'язані з діяльністю ліквідкомісії по єврейських справах при ревкомах. В 1924 р. Харківський ліквідком закритий єврейський клуб «Герцлія». Під час ліквідації було відмічено «цікавий злочин організації»: «клуб ставить своєю метою сприяти національному розвитку єврейських трудящих мас. Трудящі маси потребують не національного, а класового росту. Буржуазні організації прагнуть за допомогою розвитку національних почуттів затушувати класове розшарування єврейства <...> Членство за статутом клубу обмежено тільки віком, а не соціальним станом, що вказує на буржуазний характер клубу <...> Клуб «Герцлія» перебуває під керівництвом партії «Цеір-Ціон» [26, с. 37–38]. Аналогічно було ліквідовано приміщення Харківського осередку Єврейської комуністичної партії «Паалей Ціон» (ЕКПБ). Приміщення клубу, що орендував осередок, було передано окружному відділу ДПУ, а нове приміщення фінансова секція Міськради відмовила видати [19, арк. 111].

Євсекції прагнули максимально обмежити доступ сіоністів до провладних громадських і кооперативних об'єднань – ТЗЕТу, кустарних, кредитових та споживчих кооперативів. У середині травня 1925 року ЦБ євсекції звернулось до ЦК партії з пропозицією посилити ідеологічну боротьбу з різними сіоністськими організаціями, а також провести нові арешти серед їх керівництва. Разом з тим євсекція відмовилась від масових арештів рядових учасників громадських об'єднань, намагаючись їх у подальшому залучити їх до провладних єврейських організацій.

Утвердження більшовицької влади та її рішучий наступ на «носіїв буржуазної культури» спричинили на початку 1920-х рр. масову еміграцію з України єврейської інтелігенції, представників сіоністського підпілля та учасників єврейських громадських об'єднань. Виїхали відомі письменники і поети Х. Б'ялик, Д. Берельсон, Ф. Гофштейн, Б. Дінабург, Л. Квітко, П. Маркіша та ін. Відлуння доби УНР, з її розквітом свободи творчої

діяльності відійшли в минуле із встановленням в Українській СРР системи політичного контролю за національним життям. До середини 1920-х рр. компартійні органи припинили діяльність створеної за часів Центральної Ради «Культур-Ліги». Поступово було встановлено контроль над кооперативним видавництвом «Культур-Ліга», що випускало основну масу технічної та художньої єврейської літератури [4, с. 229].

Тиск влади на сіоністські партії та організації носив перманентний характер, проте, починаючи з другої половини 1920-х рр., він став постійним і рішучим.

Восени 1924 р. по містах і містечках України прокотилася хвиля масових арештів активістів сіоністського руху, лівову частку яких становила молодь. Тільки у проміжку між 13 березня та 1 травня 1924 р. в Україні заарештовано 2 тис. чоловік, з них до кінця 1925 р. в адміністративне заслання відправлено близько 300 осіб, частина арештованих понижувалась у політичних правах, частина – емігрувала [8, с. 117].

Наприкінці 1925 р. активізується наступ на сіоністів. Широка агітаційно-пропагандистська кампанія відбувалася під гаслом: «Окрім радянського ладу, окрім ленінської національної політики компартії нема в світі вирішення національного питання як для всіх народів, так і для євреїв». Як вже зазначалося, восени 1926 р. відбулися масові арешти сіоністського молодіжного активу, які дезорганізували роботу підпілля [28, с. 80]. До

містечка Турткуль було заслано функціонерів «Гехолуц» і «Гашомер» [3, с. 46].

За інформацією ДПУ, в 1926 р. кількість піднаглядних сіоністів скоротилася в республіці до 3617 чол., а загальне число членів сіоністських партій та організацій – до 14 тис. чол. [14, с. 158]. Масова репресивна кампанія проти сіоністських організацій тривала до початку 1927 року. Завершення розгрому організованого сіоністського руху в СРСР припадає на 1928 рік. Підпілля він продовжував діяти до середини 1930-х років.

Висновки. Отже, історія єврейського політичного життя початку ХХ ст. є історією ідейних протистоянь Бунду та сіоністських організацій. Партії та їх лідери конкурували між собою за лідерство у представництві інтересів єврейської громади Російської імперії. З початком революції 1917 р. партії об'єднали свої зусилля у прагненні перетворення Росії на федеративну демократичну державу. Підтримали єврейські лідери і українську революцію. Однак розвиток політичних подій у 1918–1919 рр. призвів до загострення протистояння. Повний розрив і боротьба за знищення конкурента відбулися в 1919 р., коли Бунд в особі Комфарбанда став частиною більшовицької партії. З того часу політичні лідери єврейських соціал-демократів поповнили лави євсекцій і почали спільно з більшовицькими карально-репресивними органами вести роботу за знищення всіх сіоністських організацій та ліквідацію їхніх активістів.

Список літератури:

1. Абрамсон Генрі. Молитва за владу. Українці та євреї в революційну добу (1917–1920). К.: Дух і літера, 2017. 320 с.
2. Батанова Т. Політичні платформи та діяльність єврейських партій в Українській Центральній Раді та Міністерстві з єврейських справ (1917–1918 рр.). Наукові записки. – 2010. Т. 21. С. 262–280.
3. Беренштейн Л.Е. Евреи и политические репрессии в СССР (20–80-е годы XX века). К., 1996. 195 с.
4. Гриневич Л. Єврейське національно-культурне відродження 1920-х – 1930-х рр.. в УСРР у «Прокрустовом ложі» більшовицької ідеології. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. 2004. Вип. 12. С. 229.
5. Гусев В.І. Бунд в суспільно-політичному житті України (кінець ХІХ ст. – 1921 р.): автореферат дис. ... д.і.н. К.: Київський університет ім. Т. Шевченка, 1999. 34 с.
6. Державний архів Житомирської області. Ф. Р.326. Оп. 2. Од. зб. 93.
7. Державний архів Російської Федерації. Ф.1318. Оп. 1. Од. зб. 555.
8. Долгатов А.Г. Правительственная политика по отношению к этноконфессиональным меньшинствам: «еврейский вопрос» в жизни советского общества (ноябрь 1917-го – начало 1930-х годов). СПб.: Нестор, 2002. 204 с.
9. Вестник НКВД (Киев). 1919. № 10.
10. Васильев В.Ю. Еврейский вопрос: поиски ответа. Центр изучения и публикации документов еврейской истории Храни и помни. Винница: Глобус-Пресс, 2003. 351 с.
11. Известия ЦК КП(б)У. 1921. № 5. С. 12–13.
12. Ликвидация буржуазно-сионистских и клерикальных еврейских обществ на Украине. Жизнь национальностей. 1919. № 28 (36).

13. Найман О. Холуціанський рух в Україні. Запорожские еврейские чтения. 1998. Вип. 2. С. 41–46.
14. Нариси з історії та культури євреїв України. К.: Дух і Літера, 2005. 440 с.
15. Правда історії. діяльність єврейської культурно – просвіт. організації «Культур – Ліга» у Києві (1918-1925): Зб. док. і матеріалів / Уклад.: М.О. Рибаків. 2-е вид., виправл. і доповн. К.: Кий, 2001. 207 с.
- Рафальський І. Політична боротьба в Радах робітничих і солдатських депутатів України: дис. ... к.і.н. К., 1993.
16. Рафес М. Национальные вопросы: Сб. статей и материалов. М.: Прлетарий, 1921. 187 с.
17. Російський державний архів соціально-політичної історії (далі РДАСПІ). ф. 445. Оп. 1. Спр. 14.
18. РДАСПІ. Ф. 272. Оп. 1. Од. зб. 225.
19. РДАСПІ. Ф. 445. Оп. 1. Од. зб. 126.
20. РДАСПІ. Ф. 445. Оп. 1. Од. зб. 167.
21. Рудницька Н. Політичні партії і громадські рухи національних меншин на Волині у 1917–1921 рр. Шляхами творення української державності. За матеріалами регіональної науково-практичної конференції «Боротьба українського народу за державну незалежність в 1917–1921 роках» (До 85-річчя Другого зимового походу). Житомир, 2006. С. 72–76.
22. Симонова А.В. Сионистское движение в советской России (1917 – 20-е год: дисс. ... канд. истор. наук. М., 1999. 249 с.
23. Солдатенко В.Ф. Деміурги революції: нарис партійної історії України 1917–1920 рр. К.: Наукова думка, 2017. 747 с.
24. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: в 2-х томах. К.: Наукова думка, 1996. Т. 1.
25. Хонигсман Я.С., Найман О.Я. Євреї України: короткий нарис історії. Ч.ІІ; за заг. наук. ред. Ф.Я. Гороського. К.: НМК ВО, 1995.
26. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1. Оп.20. Спр. 783.
27. Якубова Л. Нерадянські суспільно-політичні рухи в контексті суспільно-політичного життя радянської України 20-х – початку 30-х років ХХ ст. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. 2005. Вип. 13. С. 72–106.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ БУНДА И СИОНИСТСКИХ ПАРТИЙ В 1917 – В НАЧАЛЕ 1920-Х ГГ.

В статье на основе анализа архивных документов, периодической и монографической литературы делается попытка отследить и оценить отношения Бунда, сионистских общественных организаций и партий в период украинской национальной революции 1917–1921 гг., определить основные идейные расхождения, которые спровоцировали конфликты и непримиримую борьбу политических сил. Отдельные сюжеты статьи посвящены совместной деятельности большевиков и бывших бундовцев по уничтожению сионистского движения в Украине в первой половине 1920-х гг.

Ключевые слова: Бунд, революция, сионизм, партии.

RELATIONS OF THE BUND AND ZIONIST PARTIES IN 1917 – EARLY 1920S

The article, based on the analysis of archival documents, periodicals, and monographic literature, attempts to trace and assess relations between the Bund and Zionist public organizations and political parties during the period of the Ukrainian national revolution of 1917–1921, and to identify the main ideological differences that provoked conflicts and the deadly struggle of political forces. Certain parts of the article are devoted to joint activities of the Bolsheviks and former Bundists in relation to the destruction of the Zionist movement in the first half of the 1920s.

Key words: The Bund, revolution, Zionism, parties.